

❀ श्रीलक्ष्मीवदोभस्यपुलकसिदम्—

धर्मरत्न बजाचार्य सुरत श्री महाबिहार

H-7

१ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ वज्रसूचीं प्रवक्ष्यामि शस्त्रमज्ञानमे
 दनं ॥ दुष्कृतं ज्ञानहीनानां भूषणं ज्ञानचक्रं ॥ ब्रह्मणो ब्रह्म
 या वैश्याः शूद्राश्च त्वा रो वर्णास्तेषां वर्णानां ब्रह्मण प्रधान इति
 वेदवचना रूपं स्मृतिजिरुक्ते गुरुदिति वचनात् स्वरूपं को
 ब्रह्मणो नाम किं जीवः किं देहः किं वर्णः किं जातिः किं ज्ञानं किं
 धर्मः किं पणित्यं किं कर्म इति ॥ प्रथमं जीवो ब्रह्मण इति चेत्तः ॥ १ ॥

हि सर्वस्यापि जीवस्यैकरूपत्वात् तस्मात् जीवो ब्रह्मणो न भव
 त्येव अन्यच्च देहो ब्रह्मण इति चेत् हि चाण्डालादिपर्यन्तानां
 मनुष्यानां देहोपेयं भूतात्मकत्वात् देहे स्मिन् न समं राध
 म्मदर्शनत्वात् तस्माद् देहो न भवत्येव अन्यच्च देहो ब्रह्मण इ
 ति चेत् हि पितुः शरीरदहनान्तराणां वृक्षहत्यासंभवा
 तस्माद् देहो ब्रह्मणो न भवत्येव ॥ पुनर्वर्णो ब्रह्मण इति चे

तर्हि वास्मराः चतवर्णः क्षत्रियोरक्तवर्णः वैश्यः पीतवर्णः
 शूद्रः कृष्णवर्णः इदानीं वास्मरावर्णदर्शनाभावात् ॥ तस्माच्च
 र्णो वास्मराणामनवत्येव ॥ पुनर्देहो वास्मराश्चेत्तर्हि वास्मराः रा
 तवर्षाणि जीवन्ति क्षत्रियस्तदर्थं वैश्यस्तदर्थं शूद्रस्तदर्थं मि
 ति जीवंतीति नियमाभावात् ॥ तस्माद्देहो वास्मराणामनवत्ये
 व ॥ अत्र जातिर्वास्मरा इति चेत्तर्हि अन्येऽपि जातिमत्तः शूद्रा ॥ २ ॥
 नञ्

वा बहवः सन्ति मरुर्वर्षी वा बहवः सन्ति सञ्जिः शृगो मज्जा कौ
 शिकः कलुमास्तुरे रागौतमः शशपृष्ठो वास्मिको वस्मिकां प
 राशरश्चक्रार्जौ नमोत्यन्नः महा मुनिमातंगो मत्तगीपुत्रः अज
 स्यः कलशोद्भवः ॥ मादयो मंडूकीठदरोत्यन्नः हस्तिनीगर्भोत्यन्तिः
 अनुवदस्यः शृदिणीगर्भोत्यन्तिः नारदाजमुनिः व्यासः
 कैवर्तकन्यायां वशिष्ठो वैश्यायां विश्वामित्रः क्षत्रियान्तर

को दासीपुत्र इति ॥ एतेषां जात्या विनापि सम्यक् ज्ञानविशे
 षात् ॥ ब्राह्मणमत्यंतं लकीयते तास्मान् जात्या न भवत्येव ॥ भ
 न्यच्च पादित्यन ब्राह्मण इति चेत्तर्हि क्षत्रियवैश्यभूजाद
 योपि यद्वा क्यपुमा एवितानात्वरुवः संतितास्मात्पादित्ये
 न ब्राह्मणेन भवत्येव ॥ अन्यच्च धार्मिको ब्राह्मण इति चेत्तर्हि
 क्षत्रियावैश्याः भूजादयः इत्यादि कारिणो वरुवः संतिः ॥ ३॥

तस्मा धार्मिको ब्राह्मणेन भवत्येव ॥ अन्यच्च कर्मिको ब्राह्म
 ण इति चेत्तर्हि क्षत्रियादयोपि कन्यादानजननपृथीदानहि
 रण्यदानश्रमहोषीदानादि दातारो वरुवः संति तस्मात्क
 र्मिको ब्राह्मणेन भवत्येव ॥ किंतु करत सामस्य कनिवपरमा
 त्मापरोक्षेण कृतार्थतया कामरागादिरहितः शनदमादिसं
 तोषभाकृमात्सर्पितृणाभाकृपासंनो ह्यादिसृष्टकार्येषु निव

तेनैव एव ब्रह्मण इति उच्यते ॥ तथा हि ॥ जन्मना जायते मृ-
 द्वायुत वंधादिजोत्तमः ॥ वेदाभ्यासेन वेदिविप्रो ब्रह्मज्ञो वा-
 स्मणो भवेत् ॥ १ ॥ अतएव ब्रह्मविदेव ब्रह्मणो नान्यो स्ती-
 त्तिनिश्चयः ॥ कर्मी योगी च विद्वान्वै भ्रंत राहस्वराहय ॥ सद्यो-
 वैकुण्ठकैलाशीक्षीराब्धिभैरवस्तथा ॥ २ ॥ विश्वरूपं च वैतं न्य-
 मेत मायास्वरूपं माया परं भवेद्ब्रह्मतत्परं ध्यात्वात्मकेवलं ॥ ५ ॥

तन्नीडाविलासविभ्रमानन्दमयो मोक्षः ॥ केचिद्दृष्टादृष्टो भय-
 साभाभावो मोक्षः ॥ केचित् अतिनास्तीत्युभयविलयो मोक्षः
 केचिद्ददंति मोहं सहजभावात्समरसत्वं मोक्षः ॥ केचिन्मो-
 नांगीकारादेव मोक्षः ॥ केचिद्ददंति स्वात्मानन्दं मयो मोक्षः ॥ ४ बोध
 केचिद्ददंति परमानन्दमयो मोक्षः ॥ केचिद्ददंति कोटीभूतं परम-
 लवलं यं मोक्षः ॥ केचिद्ददंति जपस्थापनभक्त्युत्पन्नमोनांगी

करोमोक्षः॥केचिद्वदन्तिपितामातातीर्थयात्राजपरुवनदानः
 पुनरेवमोक्षः॥केचिद्वदन्तिस्वावरजंगमाजातिग्रहिंसाकेचो
 त्याटनाभ्यासमोक्षः॥सन्तेषासकस्मविकस्मानुसालेदरीः
 नाभेदाःवरुयःसन्तितर्हि नभवतिमोक्षपदं सर्वेषामिति॥
 इत्थंमहाबाक्विचरणोकात्मनरूपंप्रपचतःसद्ब्रह्माप ॥५॥
 रोक्षमागीकृत्ययज्जीवपरमेश्वरयोरेकं स एवमोक्षः

सकथंइदंयथास्यात्तथामरुदकाशपटमणेपरोपाधिर्विद्यते
 तस्यपुष्पंसेमरुदाकाशसहजसिद्धांततथाजीवपरमेश्वरयोर्मा
 याविद्योपाधिर्विद्यते॥तस्यपुष्पंसेयजीवपरमेश्वरयोरेकं स एव
 मोक्षः॥तथाहि वेदांतिवदन्तर्ककर्मणिग्रस्तंपरेमाययाजायात्
 कर्मकुलाकुलारुतधियोद्वैतातिवैशेषिकाश्रम्येदेवताविदाद
 विकलास्ततत्त्वतोवेचितान्स्मात्तिद्वमतंतत्त्वज्ञासकमयंधीरुप

दंसंश्रयेत् ॥ १ ॥ सांख्या वैष्णव वैदिका विधिपराः संन्यासिनः स्नात
 काश्चैलानीलपटाः प्रपंचनिरता वौद्धादिताश्चावकाः ॥ एते क
 ष्टरताः क्रियापथगतास्ते तत्त्वनोवंचिताः सांख्यातिष्ठमतं
 स्वभासकमयंधीरः पदं संश्रयेत् ॥ २ ॥ शैवाः पाशुपता महा
 बुतधराः कालीसुराजंगमाः शाक्ताः कौलकुलीवर्ताः कपटिनः
 कापालिकाशंभवाः ॥ एते कृत्स्नमंत्रतंत्रनिरतास्ते तत्त्वनोवंचि

॥ ६ ॥

तासां सांख्यातिष्ठमतं स्वभासकमयंधीरः परं संश्रयेत् ॥ ३ ॥ आचार्या
 बहुदीपपद्धतिरतानां बुतासां पञ्चानां तीर्थनिवेवका जपप
 रामौनेस्थितानि पञ्चाः ॥ ते सर्वे सुखदुःखभारनिरतास्ते तत्त्वनो
 वंचिता सांख्यातिष्ठमतं स्वभासकमयंधीरः परं संश्रयेत्
 ॥ ४ ॥ चार्वाकाश्च नृत्तपट्टस्त्रनिपुणा देहात्मवादेरतास्ते सर्वे
 चतुष्पाविदुः सहसरे द्वैतं परं संश्रिताः ॥ कर्तारं प्रभजंति

ये च यमनाः पापे रता निर्दयास्तेषां मन्यमिहैकमेव हि फलं ते
 वां न मोक्षः फलम् ॥ ॥ इदानीं महावाक्यार्थं सुखेन बोधाः क
 थ्यते ॥ यमनियमा हिंसा संपन्नाः अघ्निका रित्वाः अग्नयः
 य ॥ अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्या परिग्रहं ॥ एते निय
 माः शौचं तपो वस्त्राध्यायश्चेति दमप्रतिष्ठानानि यमा
 स्तत्र महावाक्ये तत्त्वं चेति पदद्वयमस्ति । तत्पदस्य त्वे पद

॥ ७ ॥

स्य च वाच्यार्थः । मायो पाथि स कलजगदुत्पत्तिस्थिति नय
 कारणरूपं सर्वरूप सर्वेश्वर सर्वशक्तिमान् सर्वकामप्रदा
 ता संतोषेण सह प्रवर्तमानः सत्यज्ञानानन्दाद्वितीयतत्त्व
 दस्य वाच्यार्थ इति लक्ष्य सर्वज्ञः सर्वेश्वरः सर्वशक्तिमा
 न्भवति सर्वकामफलप्रदानान्भवति परोक्षेण सहवर्त
 मानोऽपि न भवति ॥ किंतु सत्यज्ञानानन्दाद्वितीयस्वरूपं चैतन्य

इति तत्पदस्य लक्ष्यार्थः ॥ त्वं पदस्य वा-त्कार्यो देहादिविशिष्टं चै-
 तन्यमिति ॥ त्वं पदस्य लक्ष्यार्थः ॥ ओ-त्र-त्वं-क-च-क्ष-जिह्वा-घ्राण-सं-
 शक्तं-यं-च-~~स्त्री~~ न्द्रियरहितः ॥ वाक्-पाणि-पाद-पायू-पस्थ-यं-च-
 कर्मेन्द्रियरहितः ॥ घ्राण-पान-व्यानो-दान-समान-नाग-कूर्म-
 क-कलौ-देव-दत्तो-धनं-जय-सते-दश-वा-सुर-हितः ॥ मनो-बुद्धि-
 र-हं-कार-चित्त-सं-शक्तः-करण-च-नु-स्य-रहितः ॥ शब्द-स्य

॥ ८ ॥